

KREATIV RIVOJLANTIRUVCHI METODLAR – YANGI DARSLIKLAR ASOSI BO‘LSA?

ham o‘quvchi, ham o‘qituvchini bir maqsadda birlashtiradi

Dilbar Sariqova

Toshkent viloyati Zangiota tumani

8-umum o'rta ta'lim maktabining 1 "E"-sinf o'qituvchisi

Bugungi axborot tizimi tezkorlik bilan rivojlanayotgan bir paytda, o‘quvchining interaktiv fikrlashi, ijodkorligi, eng muhimi bunyodkor g‘oyalar bilan kamol topishida yangi adabiyotlarning ahamiyati beqiyosdir. Ayniqsa bunday adabiyotlar kreativ metodlar orqali takomillashtirilsa nur ustiga a’lo nur bo‘ladi. Sarhisobda bu yilgi o‘quv yilini ham ana shunday zamonaviy, ilg‘or adabiyotlar-yangi turdagi darsliklar bilan yakunladik. Bu davrda o‘quvchi kreativ metodlar orqali ko‘plab bilimlarni egallashdi.

Darhaqiqat, kasbiy o'z-o'zini takomillashtirish jarayonida o'qituvchi bolalarda o'z-o'zidan paydo bo'ladigan g'oyalar va tasvirlarning qiziqarliligiga, mustaqil test va izlanishlar muhim va munosib jarayon ekanligiga ishonchni saqlashga yordam beradigan konstruktiv shaxsiy munosabatlarni rivojlantirishi kerak.

Kasbiy qiziqishlarim davomida bolalar ijodiyotini qo'llab-quvvatlash va uyg'unlashtirish, o'qituvchining shaxsiy yo'nalishlari quyidagilarni o'z ichiga oladi degan xulasalarga ega bo'ldim:

1. Bolaning mustaqil fikr va harakatlarini rag'batlantirish kerak.
2. Bolaning biror narsa qilish yoki o'ziga xos tarzda tasvirlash istagini qo'llab-quvvatlash lozim.
3. O‘quvchining nuqtai nazarini hurmat qilish va bu orqali uning qanchalik “noto‘g‘ri” toki “to‘g‘ri” birgalikda tahlil qilish;

4. Bolalarni darslar davomida ko'proq erkin chizmalar, og'zaki, tovushli, taktil va ta'mli tasvirlar, qiziqarli harakatlar va boshqa o'z-o'zidan paydo bo'ladigan ijodiy ko'rinishlarni taklif qilish;

5. Bolalar ijodiyotiga befarq munosabatda bo'lish – ya'ni aniq baholash tizimini qo'llamaslik, bu asarlarning individual mazmunli tomonlarini muhokama qilish, boshqa bolalar bilan emas, balki faqat o'zlari bilan, o'tmishdagi tajribalari bilan solishtirish;

6. Bolaning g'ayrioddiy tasvirlari, so'zlari yoki harakatlariga kulmang, chunki bu tanqidiy kulgi xafagarchilikni keltirib chiqarishi, xato qilishdan qo'rqish, "noto'g'ri" ish qilish va tajriba va izlanishga bo'lgan spontan istagini yanada bostirishi mumkin;

7. Ba'zan bolalar bilan birgalikda yaratish va o'ynash - jarayonning oddiy ishtirokchisi sifatida;

8. Tasvir va harakatlar dasturini, tasvirlash va fikrlash uslubini, e'tiqodingizni yuklamang, aksincha, bolaning tasavvuri mantiqini tushunishga harakat qilish;

9. Natijalarga emas, balki biror narsani yaratishning ijodiy jarayonini tashkil etishga, bu jarayonni saqlab qolishga ko'proq e'tibor berish;

10. Bolalarning ijodiy faoliyatning har qanday turiga bo'lgan munosabatida mutanosiblik tuyg'usini rivojlantirish, turli xil qiziqarli vazifalarni taklif qilish, psixologik isinish, muntazam gimnastika va yoga mashqlari, akupressura, bu monotonlik, ortiqcha kuchlanish va ortiqcha ishlarning oldini olishga yordam beradi;

11. O'zingiz va farzandlaringiz uchun darslarda asosan ijobiy hissiy ohangni saqlang: quvnoqlik, xotirjam konsentratsiya va quvonch, o'z kuchingiz va har bir bolaning imkoniyatlariga ishonish, ovozning do'stona intonatsiyasi;

12. Darslarga ko'proq rang-baranglikni joriy etish va bolalarning ijodiy qobiliyatlarini o'rganish uchun psixologik "ijodiy" usullar va topshiriqlardan, so'zlar, tana harakatlari, tovushlar, vizual tasvirlar, ta'm, taktil va hidlash hissi bilan ijodiy o'yinlar, kurslardagi mashqlardan foydalaning. psixologik madaniyatni rivojlantirish: muloqot ,

ijodiy fikrlash, aqliy o'zini o'zi boshqarish, ishbilarmonlik fazilatlarini, o'zini o'zi bilish va dunyo qonunlarini tushunish.

Bundan tashqari quyidagi kreativ qobiliyatni rivojlantiruvchi metodlar yangi darsliklar bilan hamohanglikda qo'llanilsa amaliy natija berishiga amin bo'ldim.

Masalan: 1. Empatiya (tajriba) usuli insonni boshqa ob'ekt holatida "his qilish" degan ma'noni anglatadi. Sensor, obrazli va aqliy tasavvurlar orqali bola o'rganilayotgan ob'ektga "harakat qilishga", uni ichkaridan his qilishga va tushunishga harakat qiladi. Ushbu usulni muvaffaqiyatli qo'llash sharti bolalarning ma'lum bir holati, o'qituvchi tomonidan yaratilgan kayfiyatdir. Avvaliga bu o'yin kabi bo'lishi mumkin, bu bolalar odatda o'yin-kulgi bilan munosabatda bo'lishadi. Keyin, ta'lim natijalari qo'lga kiritilganda va amalga oshirilgach, bolalar bu usulga engil qarashni to'xtatadilar va uni

chinakam tarbiyaviy usul sifatida qabul qiladilar.

Inson boshqa shaxsga, hayvonlarga (qushlar, hayvonlar, hasharotlar, baliqlar), o'simliklarga (romashka, qayin, archa), jonsiz tabiat ob'ektlariga (televizor, quyosh, to'p) aylanadi. Bu yangi ertaklar uchun boy materialdir. Asosiysi, empatiyani rivojlantirish, ya'ni. boshqa tasvirga

aylantirish va dunyoga uning ko'zlari bilan qarash qobiliyati. Og'zaki ko'rsatmalardan foydalanish ta'lim ob'ektlarining mohiyatiga ko'nikishga yordam beradi, masalan:

"Tasavvur qiling, siz oldingizda o'sadigan romashkasiz, boshingiz gul. Tana - poya, qo'llar - barglar, ildizlar - oyoqlar...". Eng yaxshi moslashish paytlarida bola ob'ektga - o'ziga savollar beradi, javoblarni hissiy darajada idrok etishga, tushunishga va ko'rishga harakat qiladi. Bu jarayonda tug'ilgan fikrlar, his-tuyg'ular va hislar bolaning tarbiyaviy mahsulidir. Bunday mashqlar hodisalarni turli nuqtai nazardan fikrlash va tushunish qobiliyatini rivojlantiradi, nafaqat aqlni, balki his-tuyg'ularni ham bilishga o'rgatadi. Bu usul g'ayrioddiy samarali bo'lib chiqadi, chunki u bolalarning odatda foydalanilmaydigan imkoniyatlarini o'z ichiga oladi. Bolalar o'zlari kuzatayotgan narsalarni boshdan

kechirish, atrofdagi narsalarni his qilish, ularni "insonlashtirish" usullaridan foydalanish qobiliyati bilan ajralib turadi.

2. Majoziy ko'rish usuli ob'ektni hissiy-tasavvur bilan o'rganishdir. Bolalardan rasm, belgi yoki haqiqiy narsaga qarash, ularda ko'rgan tasvirlarni chizish va ularning qanday ko'rinishini tasvirlash taklif etiladi. Yoki, masalan, bolalar klassik musiqa asarini tinglashga taklif qilinadi. Tinglagandan so'ng o'qituvchi savollar beradi. Bastakor kuy yaratishda nimani ifodalamoqchi bo'lgan? Bola uni tinglaganida nimani tasavvur qildi? Bu musiqa qanday rang? Bolalar musiqa tinglashda ularning tasavvurida paydo bo'lgan tasvirni chizishga taklif qilinadi.

3. Evristik kuzatish usuli. Bu usulning maqsadi bolalarni kuzatishlar orqali bilim olish va qurishga o'rgatishdir. Bolaning turli ob'ektlarni maqsadli shaxsiy idrok etishi sifatida kuzatish uning nazariy bilimlarini shakllantirishning tayyorgarlik bosqichidir. Kuzatish bilim manbai, uni borliq haqiqatidan olish usulidir. Kuzatuvni o'tkazayotgan yigitlar o'zlarining natijalarini oladilar, jumladan: kuzatishning axborot natijasi, kuzatish bilan birga kelgan shaxsiy harakatlar va his-tuyg'ular to'plami. Talabaning kuzatish paytidagi ijodkorlik darajasi unga mavjud bo'lgan natijalar bilan solishtirganda olingan natijalarning yangiligi bilan belgilanadi. O'qituvchi tomonidan berilgan ma'lumotni olish bilan bir vaqtda, ko'p bolalar kuzatish jarayonida kuzatilayotgan ob'ektning boshqa xususiyatlarini ko'radilar, ya'ni ular yangi ma'lumot oladilar va kuzatishlar yordamida bilimlarni quradilar.

4. Tadqiqot usuli. O'rganish ob'ekti - tabiiy, madaniy, og'zaki yoki boshqa (ertak, so'z, daraxt barglari, kiyim-kechak, osmon va boshqalar). Bolalarga berilgan rejaga muvofiq ob'ektni o'rganish taklif etiladi. Tadqiqot maqsadlari - ish rejasi - ob'ekt haqidagi faktlar - tajribalar, eksperimentlar chizmalari, yangi faktlar - yuzaga kelgan savol va muammolar - javoblar versiyalari, farazlar - aks ettiruvchi mulohazalar, faoliyatning ongli usullari va natijalar - xulosalar. Bunday algoritmash hech qanday tarzda ularning ijodkorligini kamaytirmaydi. Aksincha, yuqorida sanab o'tilgan barcha bosqichlarni izchil bajarib, deyarli har qanday bola muqarrar ravishda o'z ta'lim mahsulotini oladi.

O'qituvchi bolalarga ushbu natijaning hajmi va sifatini oshirishga yordam beradi. Bunga tadqiqotning algoritmik bosqichlarini muntazam takrorlash orqali erishiladi. Misol uchun, tadqiqot uchun ob'ekt sifatida o'lchagichni tanlaylik. Yigitlarga quyidagi vazifa beriladi: ushbu elementdan foydalanishning iloji boricha ko'proq usullarini o'ylab toping. Ular o'ziga xos, g'ayrioddiy va ayni paytda amalga oshirilishi mumkin bo'lishi kerak (bema'nilik rad etiladi). O'lchagichdan foydalanish usullari: gulni qo'llab-quvvatlash, orqangizni tirnash, qog'oz varag'ini teng ravishda yirtib tashlash uchun qaychi o'rniga baraban, xatcho'p, albom sifatida foydalaning va boshqalar.

Ijodiy o'qitish usullari bolalarning shaxsiy ta'lim mahsulotini yaratishga qaratilgan.

Xulosa qilib, ta'limning samarali yo'nalishiga asoslangan ta'lim bolalarga, birinchidan, atrofdagi dunyoni tushunishga, ikkinchidan, ta'lim mahsulotlarini yaratishga imkon beradigan o'quv faoliyati turlariga asoslanadi. Bu faoliyatlar mos ravishda kognitiv va ijodiy usullar deb ataladi. Ushbu turdagi faoliyatlar tegishli samarali o'qitish usullarini tasniflash uchun asosdir.